

УДК 340.12

Косьмій Михайло Михайлович,
викладач кафедри філософії,
філософії права та юридичної психології
Івано-Франківського університету права
імені Короля Данила Галицького

ХРИСТІЯНСЬКА ЕТИКА В ЖИТТІ УКРАЇНЦІВ В ПЕРІОД ВІД ТОТАЛІТАРИЗМУ ДО ДЕМОКРАТІЇ

Досліджується вплив релігійних та моральних цінностей на правосвідомість українців в період переходу від тоталітаризму до демократії.

Ключові слова: релігійні цінності, моральні цінності, християнська етика, етичні настанови.

Постановка проблеми. Релігійні процеси в Україні супроводжуються певними етапами їх здійснення. Духовність, що проявлялась на різних етапах розвитку суспільства, була неоднозначною. Зокрема, у деяких періодах української державності вона досягала свого апогею, а в деяких періодах не встигала навіть пробудитися. Тому дослідження впливу морально-етичних факторів на правосвідомість українців у різні періоди становлення державності є досить актуальними в наш час.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дана проблема частково досліджувалась у працях таких науковців, як: М. Баришевський, В. Боднар, А. Великий, О. Волинець, М. Гайковський, І. Гречко, О. Гринів, В. Єленський А. Колодний, М. Костицький, Н. Кочан, Б. Лобовик, В. Лозовий, І. Луцький, Б. Максимович, С. Мудрий, Л. Овсянкін, С. Рабінович, В. Савельєв, М. Семененко, Ю. Терещенко, О. Шуба, та ін.

Постановка завдання. Отже, метою наукової статті є висвітлення морально-етичних факторів впливу на правосвідомість українців у період переходу від тоталітаризму до демократії.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кожне тисячоліття нашої ери формує свою парадигму світового християнства. Перше з них постало періодом його формування як єдиної світової релігії, чому значною мірою сприяла діяльність Отців Церкви III-V століть і семи Вселенських соборів. Друге тисячоліття можемо назвати періодом його конфесіоналізації, яка розпочалася після відомого розколу 1054 року християнства на Православ'я та Католицизм і значною мірою інтенсифікувалося після появи в XVI столітті Протестантизму. Нині маємо, як зазначає А. Колодний, понад тисячу (якщо не більше) конфесійних різновидів християнства [3, с. 233]. Однак у тих же різновидностях існує і своя християнська етика, яка в різний час і в різні способи проявляє себе по різному.

Українська етична думка у своєму розвитку пройшла складний і дуже цікавий шлях, який можна поділити на три головні доби. Як зазначає В.О. Лозовий, перша доба (у межах XI-XV ст.) пов'язана із розвитком духовності людини на фоні розвитку державного інституту, який тоді домінував над усіма сферами суспільства, а також і над питаннями

вирішення загальнолюдських моральних норм. Діяла концепція «держава – Бог – людина», з якою було щільно пов'язане людське існування. Державно-релігійні настанови вимагали від людини бути смиренною, слухняною і терплячою.

Друга доба (XVI – XVIII ст.) характеризується підйомом філософської думки не тільки в Україні, а й в Європі взагалі. Ціле сузір'я філософів-українофілів (І. Копинський, П. Могила, І. Гізель, М. Смотрицький, Й. Борецький) ретельно готувало ґрунт для подальшого глибокого вивчення етичної проблематики у світлі тогочасних суспільно-політичних змін. Треба відмітити, що українська етична думка розвивалася в унісон із західноєвропейською, свідченням чого є звертання до питань самопізнання і морального самовдосконалення людини. Окремо в українській філософській думці виділялися постаті Ф. Прокоповича, Г. Кониського і Г. Сковороди, які розробляли проблематику добра і справедливості як головних категорій, що впливають на діяльність людського суспільства.

Третя доба (XIX – XX ст.) характеризується постановкою і розробкою концепції – «людина – нація», особливо це простежується під час національно-визвольної боротьби. У XX ст. етичну проблематику в Україні розробляли майже виключно вчені-марксистки, які спромоглися «вбрати» етичні настанови в «одежу» марксистського розуміння головних етико-філософських питань. Етика XX ст. остаточно розвинулась і оперувала здебільшого концепціями «людина - Бог» і «людина - суспільство» у їх протиставленні чи взаємовпливі. Здебільшого увага зверталася на такі проблеми, як загальна відповідальна моральність людини, антагонізм розвитку внутрішнього світу особистості й суспільства, криза взаєностосунків між людьми різних культур, вирішення проблем морального самовдосконалення. Науковий атеїзм виявився великою перешкодою на шляху розвитку ідеї споріднення Божих моральних настанов і вказівок з людськими моральними принципами [2, с. 46]. В Радянському Союзі нас намагалися переконати, що лише Союз – це найкраще місце на землі, а все решта – це «загниваючий капіталізм» [5, с. 45]. Держава перешкоджала поширенню будь-якого богословського підходу до трактування сучасних проблем або, у кращому разі, – обмежувала можливості такого вільнодумства невеликим колом осіб, відділених від широкої громадськості. Тому проблеми, не відображені в суспільній свідомості, не могли відповідно знайти жодного загальноприйнятого вирішення, а залишаючись не вирішеними, знову постали тоді, коли припинився терор, який не допускав їх вияву. Тому на кінцевій фазі існування Радянського Союзу в суспільстві виявилися такі тенденції (як вважалося у демократичних країнах західного світу) вже давно були подолані [6, с. 148].

Роль і значення релігійно-моральних факторів в історії українського народу важко переоцінити. Протягом багатьох століть бездержавного існування нашого етносу українська Церква, народні традиції і звичаї були тією духовною силою, яка згуртовувала народ, організовувала і формувала його культурне життя, обстоювала його самобутність і ідентичність. Демонтаж тоталітарного суспільства в СРСР відбувся переважно не через соціально-економічні чи суто політичні причини, але через те, як це не парадоксально може здатися на перший погляд, зазначав В. П. Савельєв – однією з вирішальних причин і рушійним фактором суттєвої трансформації суспільних відносин в СРСР і в Україні був моральний чинник [7, с. 196]. Підтримуючи думку В. П. Савельєва можна констатувати, що який би не був сильний і надійний апарат держави, його керівництво і «свита», однак, якщо він не сповідує найелементарніших моральних (християнських) цінностей, не має права на існування, що і сталося із таким великим «монстром» (Радянським Союзом), який, здавалося б, ніколи не загине. Слушним, в даному випадку є твердження Гегеля: «Якщо тільки дух народу підніметься на вищий рівень, всі моменти державного устрою,

пов'язані з попередніми рівнями його розвитку, втрачають свою усталеність, вони повинні занепасти, і не існує сили, здатної їх втримати» [1, с. 105]. В той же час, соціально-економічні і політичні проблеми лише прискорюють, поглиблюють і водночас ускладнюють духовні трансформації суспільних відносин, про що свідчить і нинішня ситуація в Україні.

Здавалося б, тепер немає жодної перешкоди для відновлення духовності, впали мури бездуховності, відкрилися ворота у світ вільний, наповнений духом справедливості та добра. Однак глобалізаційні процеси, які існують в наш час, а також велика кількість релігійних течій наводять на думку про те, що кожна із відповідних конфесій або течій хоче стати або намагається бути пріоритетною в даному суспільстві, а отже - і декларує свою першість у суспільних відносинах конфесійності.

Розглядаючи різні аспекти глобалізації, не можна обійти увагою глобальні проблеми сучасності, які мають виразний моральний вимір. Глобальними називають проблеми, які зачіпають життя всього людства, а їх розв'язання можливе лише зусиллями всіх народів, які населяють землю. Тому глобальні проблеми не породжені природою – вони продукт діяльності людини. Культура, як феномен буття і самореалізації індивідів, сприяла поступовому виникненню глобальних проблем. Тільки тоді, коли етична культура оволодіє свідомістю людей, а моральність стане нормою співжиття індивідів, культура буде здатною розв'язати глобальні проблеми. Якщо звернутися до слів О. Меня, що «християнство тільки починається» [3, с. 241], то можна прийти до висновку, що двохтисячолітній вік християнства був підготовчим етапом до того екуменічного християнства третього тисячоліття, яке в перспективі постане вже як Єдина Духовна Християнська Церква на основі екуменічного єднання в ній різноманіття його течій, стане тим «одним», про що мріяв Христос.

Висновки. Підсумовуючи викладене, можна зробити наступні висновки: християнська етика, віра в Бога була тим стержнем, що підтримувала український народ в період нищення української державності. Характерною віхою періоду тоталітаризму було те, що про духовність та християнську мораль навіть не говорили, а якщо і згадували, то лише в тій інтерпретації, яка була необхідною. Ще раз підтверджується те, що людину можна зламати (смертю), але дух українського народу є незламний. Тому головними принципами християнської етики є: слухняність та довіра до Бога; любов до Бога; любов і турбота про благо ближнього. Любов до Бога і до ближнього мають абсолютний пріоритет порівняно з іншими чеснотами [4, с. 30].

А тому, нове тисячоліття мало б постати для християнства періодом утвердження не лише першої частини Христової заповіді любові – любові до Бога, а й другої її частинки – любові до ближнього, а від так – і до кожного окремого індивіда, бо ж ХХІ ст., яке тільки почалося, вже розгортається як період індивідуалізації християнства, а також до кожної іншої християнської конфесії, бо ж своєю П'ятидесятницею Христос дав право кожному народу, а також кожній людині на свій шлях до Нього.

Список використаних джерел

1. Гегель, Георг Вільгельм Фрідріх. Основи філософії права, або Природне право і державознавство / [пер. з нім. Р. Осадчука та М. Кушніра]. – К. : Юніверс, 2000. – 336 с.
2. Етика : навч. посіб. / [В. О. Лозовой, М. І. Панов, О.А. Стасевська та ін. ; за ред. проф. В. О. Лозового]. – К. : Юрінком Інтер, 2007. – 224 с.

3. Колодний А. М. Україна в її релігійних вимірах : монографія / А. М. Колодний. – Львів : СПОЛОМ, 2005. – 336 с.
4. Луцький І. М. Християнське вчення як світоглядне джерело української держави і права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня док. юрид. наук : спец. 12.00.12 «Філософія права»/ І. М. Луцький – Київ, 2011. – 40 с.
5. Онишкевич О. Україна та об'єднана Європа: християнське коріння і перспективи майбутнього (суспільно-релігійний вимір) / О. Онишкевич // Матеріали VIII всеукраїнської науково-практичної студентської конференції [«Україна та об'єднана Європа: християнське коріння і перспективи»], (Львів, 13-14 травня 2005 року) / Інститут релігії та суспільства Українського Католицького Університету, 2006. – С. 45-47.
6. Савельєв В. П. Етика : навч. посіб. / В. П. Савельєв. – [2-ге вид., виправлене]. – Львів: «Магнолія 2006», 2008. – 244 с.
7. Суттнер, Ернст Крістоф. Українське християнство на початку III тисячоліття: Історичний досвід та еkleзіологічні перспективи / [пер. і наук. ред. Олега Турія]. – Львів : Свічадо, 2001. – 168 с.

***Косьмій М. М. Христианская этика в жизни украинцев
в период от тоталитаризма к демократии***

Исследуется влияние религиозных и нравственных ценностей на правосознание украинцев в период перехода от тоталитаризма к демократии.

Ключевые слова: религиозные ценности, моральные ценности, христианская этика, нравственные установки.

***Kosmiy M. M. Christian ethics in the life of the Ukrainian people
in the period from totalitarianism to democracy***

The influence of religious and moral values on legal consciousness of the Ukrainian people in the period of transition from totalitarianism to democracy is researched.

Key words: religious values, moral values, Christian ethics, ethical guidelines.

